

Spetsprojekt

PROGRAM FÖR UTVECKLING AV BARN- OCH FAMILJETJÄNSTER

Utkast till projektplan 8.3.2016 (FINAL)

Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster LAPE är ett av spetsprojekten för statsminister Juha Sipiläs regering, där vi arbetar för barn- och familjeorienterade tjänster samt för en verksamhetskultur som stärker barnets rättigheter i syfte att öka barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande och stärka deras egna resurser. twitter: #lape #spetsprojekt

Innehåll

1 Utgångspunkter för programmet för utveckling av barn- och familjetjänster

- Regeringsprogrammet 2015 och regeringens handlingsplan
- LAPE förnyar tjänsterna inom framtidens kommun – inom landskapet
- Från fragmentariskt utvecklingsarbete mot en övergripande reform
- Barnens, ungdomarnas och föräldrarnas delaktighet och erfarenhetsexpertis beaktas
- Utvecklingsarbetet grundar sig på partnerskap och nätverksledning

2 Nuläget avseende barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande och tjänster

- Många har det bra, men välbefinnandet blir mer ojämnt
- Splittrad service och utmaningar vid mötet med klienterna försämrar effekten

3 Förväntade resultat av programmet för utveckling av barn- och familjetjänster 2019–2025

- Eftersträvt förändringar i beslutsfattandet och servicesystemet före 2019
- Väntade förändringar i barnens, ungdomarnas och familjernas välfärd före 2025

4 Principer som styr programmet för utveckling av barn- och familjetjänster

- 4.1 Barnets rättigheter och barnets bästa
- 4.2 Stärkande av resurser
- 4.3 Barn- och familjeorientering
- 4.4 En mångfald av familjeformer

5 Mål och åtgärder för programmet för utveckling av barn- och familjetjänster – hur genomförs reformen?

- 5.1 Reformhelhet I: En verksamhetskultur som stärker barnets rättigheter
- 5.2 Reformhelhet II: Barn- och familjeorienterade tjänster

6 Hur programmet framskrider

7 Organisationen av reformprogrammet

Planerna för de olika delområdena fördjupas framöver med separata planer som publiceras på webben.

1 Utgångspunkter för programmet för utveckling av barn- och familjetjänster

Hälsa och välfärd är ett av de strategiska målen för programmet för statsminister Juha Sipiläs regering. På tio års sikt är målet att finländarna mår bättre och upplever att de klarar sig i olika livsskeden. Var och en upplever sig kunna påverka, göra egna val och ta ansvar.

Målet för regeringsperioden är **att stärka barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande och deras egna resurser**. Regeringen har startat 26 spetsprojekt inom ramen för regeringsprogrammet i syfte att nå de strategiska målen. Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster är ett av dessa spetsprojekt.

Sammanlagt 40 miljoner euro finns till förfogande för genomförandet av spetsprojektet under perioden 2016–2018. Med reformen vill man utveckla tjänster som är tillgängliga i rätt tid och verkningsfulla samt uppnå betydande kostnadsbesparingar. Reformen bidrar till att minska behovet av kurativa tjänster, såsom omhändertaganden och slutenvård.

Regeringsprogrammet 2015

- Tjänsterna ordnas på ett barn- och familjeorienterat sätt över förvaltningsgränserna. Programmet stöder föräldraskapet och lågröskeltjänsterna. Utgångspunkten är barnets bästa och mångfalden av familjeformer.
- Även skolan och småbarnspedagogiken utvecklas så att de stöder barnens välbefinnande. Skyldigheterna att ingripa vid mobbning utökas.
- Anslag anvisas till att trygga tillgången till hemservice för barnfamiljer.
- Tjänsterna i samband med skilsmässor förbättras. Vid skilsmässa tryggas barnets bästa och dess rätt till både en pappa och en mamma.
- Dataskyddslagstiftningen ses över för att utöka det multiprofessionella samarbetet. Barnskyddet ses över så att det bättre tillgodoser de berördas behov och ger mindre byråkrati.
- Ledningen av barn- och familjepolitiken och av tjänsterna för barn och familjer är tvärssektoriell. En konsekvensbedömning av de beslut som gäller barn och familjer införs. Befolkningens behov är fortsättningsvis utgångspunkt för budgeteringen och uppföljningen av barnens välbefinnande vidareutvecklas.
- Modellerna för familjevänliga arbetsplatser ska genomföras i praktiken.

Regeringens handlingsplan 2015

- Det nuvarande splittrade servicesystemet med barn- och familjetjänster reformeras. Alla tjänster för barn, ungdomar och familjer samordnas till en integrerad barn- och familjeorienterad helhet av tjänster.
- Basservicen stärks och tyngdpunkten flyttas till förebyggande tjänster och tjänster som ger tidigt stöd och tidig vård. Barnets bästa och stödet för föräldraskapet är primära i reformen.
- Som resultat av programmet mår barnen, ungdomarna och familjerna bättre, deras resurser stärks och de upplever sig kunna påverka sitt välbefinnande och sina tjänster.

- Det är fråga om en omfattande reform som berör många förvaltningsområden och tjänster samt kräver stark nationell styrning och en ekonomisk satsning på förändringen.
- Ur barnens, ungdomarnas och familjernas perspektiv omfattar till de centrala funktioner som ska samordnas bland annat social- och hälsovårdstjänster (SHM); tjänster inom fostran, undervisning och kultur, ungdomsarbete (UKM); service för invandrare, asylsökande och flyktingar, frågor som gäller misshandel och utnyttjande (IM); frågor som hänför sig till sysselsättning av unga och hur familjevänliga arbetsplatserna är, [frågor med anknytning till integreringen av invandrare](#) (ANM), frågor som gäller värnpliktstjänstgöringen (FSM); vårdnadsfrågor i samband med skilsmässa och service för unga som gjort sig skyldiga till brott (JM) samt verksamhet som organisationer och församlingar bedriver inom dessa områden.

LAPE förnyar tjänsterna inom framtidens kommun – inom landskapet

Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster bereds i samband med följande spetsprojekt och reformer i regeringsprogrammet:

- Social- och hälsovårdsreformen (SHM)
- Framtidens kommun (FM)
- Kundorienterad service (SHM)
- Digitaliseringen av tjänster (FM, SHM)
- Främjande av hälsa och välfärd samt minskning av ojämlikheten (SHM)
- Ungdomsgarantin ändras i riktning mot en kollektiv garanti (UKM)
- Tillgången till grundläggande konstundervisning och barnkultur förbättras (UKM)
- Nya inläringsmiljöer och digitala material till grundskolorna: mer motion under skoldagen (UKM)
- Införande av en försökskultur (FM, SRK)
- Hemvården för äldre utvecklas och närståendevården för alla ålderskategorier förbättras (SHM)

Överföringen av social- och hälsovården och eventuellt även andra tjänster till landskapens ansvarsområde och den förändring av kommunernas uppgifter som följer skapar nya verksamhetsförutsättningar för tjänsterna för barn, ungdomar och familjer. Centralt vid genomförandet av projektet är att beakta ordnandet av de tjänster och funktioner som krävs för barnens och de ungas välbefinnande i samarbete mellan kommunerna och de landskap som ska inrättas. Det är väsentligt att det finns ett fungerande samband bland annat mellan social- och hälsovårdens tjänster och de uppgifter inom undervisnings- och kulturväsendet som kommunerna ordnar. När framtidens verksamhetsmodeller utvecklas måste man också beakta situationen med anknytning till asylsökande, som har förändrats snabbt. Särskilt den kraftiga ökningen av antalet barn och ungdomar som anlant till vårt land utan vårdnadshavare kräver nya lösningar och verksamhetsmetoder som stöder delaktighet och välbefinnande för att man ska kunna erbjuda barnen en trygg uppväxtmiljö och förutsättningar för integration.

I programmet utvecklas barn-, ungdoms- och familjeorienterade tjänster samt den styrning dessa tjänster kräver i den nya verksamhetsmiljön i samarbete med kommunerna och landskapen med hjälp av de erfarenheter som reformarbetet har gett.

Från fragmentariskt utvecklingsarbete mot en övergripande reform och en bestående förändring

Under de senaste åren har mycket utvecklingsarbete, många projekt och olika utredningar gjorts inom barn-, ungdoms- och familjetjänsterna. Exempel på dessa är Fungerande barnskydd (SHM 2014), Händelserna som ledde till ett åttaårigt barns död (JM 2013), Utredning om bakgrunderna till familje- och barnadråp 2003–2012 (IM/THL 2012), LaskeTut-projektet för utveckling och forskning inom barnskyddet vid THL och FM:s kommunförsök. Som en del av det nationella utvecklingsprogrammet för social- och hälsovården har man inom ramen för KASTE-programmet för barn 2008–2015 tillsammans med hundratals kommuner och flera organisationer utvecklat familjecentralerna, elev- och studentvården och barnskyddet.

Inom undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde har man under de senaste regeringsperioderna genomfört flera permanenta och fungerande lagstiftningsreformer som främjar integrationen. Syftet har varit att flytta tyngdpunkten till förebyggande åtgärder och främja en verksamhetskultur som stöder denna förskjutning (trestegsmodellen för stödet i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen, lagen om elev- och studerandevård, stärkandet av elevernas delaktighet, skyldigheten att samarbeta som gäller yrkespersonalen inom undervisningen och sjukvården). Dessutom har läroplanerna för de olika skolformerna och examensgrunderna för den grundläggande yrkesutbildningen förnyats. Reformerna har genomförts också inom småbarnspedagogiken, bland annat har målen som fastställts i lagen om småbarnspedagogik förnyats och barnens och föräldrarnas delaktighet har förbättrats. Utbildningsstyrelsen gör upp nya grunder för planen för småbarnspedagogik, som alla är förpliktade att ta i bruk från och med den 1 augusti 2017. Även vid andra ministerier har man genomfört reformer för att närma sig projektmålen, såsom Navigator-verksamheten för unga i samarbete mellan undervisnings- och kulturministeriet, arbets- och näringsministeriet samt social- och hälsovårdsministeriet. För social- och hälsovårdsministeriets del kan nämnas den nya socialvårdslagen och de ändringar i annan lagstiftning som den medfört.

Arbetet som har utförts skapar en bra grund för spetsprojektet. Även många kommuner och regioner har arbetat för att utveckla tjänster för barn, unga och familjer med utmärkta resultat, till exempel Imatra, Reso, Nurmijärvi, Rovaniemi, Salo, Tammerfors, Uleåborgsregionen, Tavastehus, Jyväskylä, EkSote och SiunSote. Man har lyckats minska behovet av barnskydd genom särskilda satsningar på familjearbete med låg tröskel och stöd för föräldraskapet. Förvaltningen har utvecklats så att den bland annat är livscykelbaserad. Utvecklingsarbetet har delvis varit lokalt, men även regional utveckling har förekommit.

Spetsprojektet utgår från att man beaktar det arbete som redan har gjorts, men åstadkommer en permanent förändring på ett heltäckande och långsiktigt sätt för hela servicen på lokal, regional och nationell nivå. I arbetet beaktas befintlig verksamhet och serviceformer som uppfyller programmets mål. I första hand är det fråga om att samordna nuvarande serviceformer och funktioner på ett bättre sätt och utöka styrningen över förvaltnings- och regiongränserna.

I planeringen beaktas internationella erfarenheter av motsvarande övergripande utveckling av tjänsterna för barn, ungdomar och familjer (t.ex. de nordiska länderna, Skottland, England, Holland, Australien). I utvecklingsarbetet är det nödvändigt att beakta barn- och familjepolitiken i allmänhet, inklusive olika inkomstöverföringar, föräldra- och familjeledigheter samt den viktigaste lagstiftningen som reglerar familjerätten.

I lagstiftningen och tjänsterna förekommer för närvarande många olika åldersgränser, som inte får bli ett hinder för utvecklingen av kundorienterade tjänster eller den likvärdiga tillgången till dessa. I programmet läggs huvudvikten vid att främja välbefinnandet hos och utveckla tjänsterna för barn och ungdomar under 18 år och deras familjer. Programmet omfattar emellertid på ett flexibelt sätt också tjänster för ungdomar över 18 år och deras familjer i fråga om servicens enhetlighet, kontinuitet och brister i de befintliga tjänsterna. Den fullständiga integration som förverkligas i reformen av social- och hälsovårdstjänsterna medför förändringar i tjänsterna för barn, ungdomar och familjer, i syfte att förbättra tjänsternas kundorientering, likvärdighet och täckning. Därför måste man i programmet beakta utvecklingen av tjänster för ungdomar och deras familjer som en mer omfattande helhet. I praktiken kan 23–25 år betraktas som övre åldersgräns i programmet. Andelen tjänster för ungdomar i programmet bör fastställas med beaktande av annat pågående utvecklingsarbete och frågan om en åldersgräns kan justeras i samband med detta.

Barnens, ungdomarnas och föräldrarnas delaktighet och erfarenhetsexpertis beaktas

I spetsprojektet för utveckling av barn- och familjetjänster är en viktig utgångspunkt i alla tjänster att i allt högre grad beakta barnens, ungdomarnas och föräldrarnas delaktighet och erfarenhetsexpertis.

Detta beaktas såväl i utvecklingsarbetet under projektperioden på nationell och lokal nivå som i ledningen och de verksamhetsformer som etableras genom projektet. I det avseendet ingår spetsprojektet i genomförandet av regeringens handlingsplan för öppen förvaltning (2015–2017). Enligt handlingsplanen främjas involveringen av barn och unga i beredningen av beslutsfattandet samt i planeringen, utvecklingen, förverkligandet och utvärderingen av samhällsliga tjänster.

En separat plan görs upp för barnens, ungdomarnas och föräldrarnas delaktighet i förverkligandet av projektet. I planen beaktas 1) partnerskapet med erfarenhetsexpert- och opinionsgrupper för barn och unga samt med läroanstalterna, 2) den hittillsvarande informationen om barns och ungdomars erfarenheter av tjänsterna, som producerats genom barn- och ungdomsforskning, enkäter och annat utvecklingsarbete samt 3) förbättringen av kunskapsunderlaget och informationsproduktionen så att information om barnens, ungdomarnas och

föräldrarnas/familjernas erfarenheter av tjänsterna produceras och att informationsproduktionen blir regelbunden. I synnerhet beaktas olika barns och ungdomars likvärdiga möjligheter att delta.

Utvecklingsarbetet grundar sig på partnerskap och nätverksledning

En viktig utgångspunkt i spetsprojektet är partnerskapet mellan staten och kommunerna, församlingarna, FPA:s organisationer och andra privata serviceproducenter. Spetsprojektet genomförs i samarbete mellan alla ministerier som ansvarar för barns och ungdomars välfärd. För sektorsövergripande tjänster krävs nätverksledning, ekosystemtänkande och know-how inom servicedesign.

I spetsprojektet (och kommunförsöken som ingår i projektet) beaktas samordningen av tjänster inom kommunerna och de landskap som inrättas inom ramen för social- och hälsovårdsreformen på så sätt att tjänsterna bildar en kundorienterad helhet.

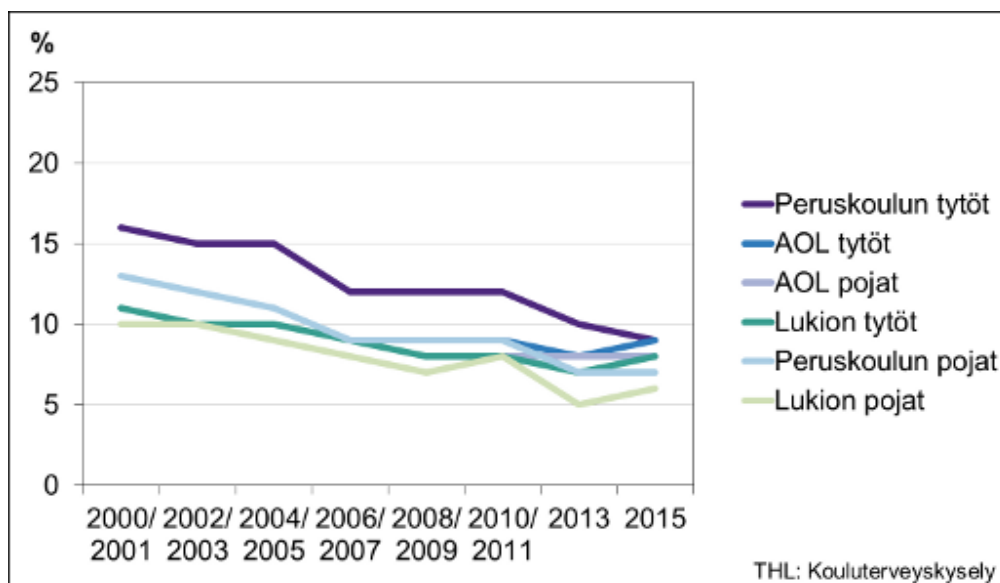
2 Nuläget avseende barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande och tjänster

Många har det bra, men välbefinnandet blir mer ojämlikt

Enligt internationella jämförelser mår finländska barn i genomsnitt bra, men barnens välbefinnande blir mer ojämlikt och differentieras. Nio barn av tio är nöjda med sitt liv, de har vänner och hobbyn, de kan diskutera sina frågor med sina föräldrar och de upplever att föräldrarna stöder deras skolgång. I många avseenden har trenden varit positiv. Användningen av våld i uppfostran i hemmet har minskat och barnens uppväxtmiljö är tryggare än tidigare. Skolans delaktighetskultur och arbetsklimat har förbättrats och allt fler högstadieelever tycker om skolan. (Barnombudsmannens årsrapport 2014, Enkäten Hälsa i skolan)

Hos en del av barnen tillspetsas emellertid problemen. Bland hundra ungdomar i högstadieåldern upplever åtta att de knappast någonsin kan diskutera sina frågor med sina föräldrar, fyra ser en förälder berusad varje vecka och tre har utsatts för äga under sitt liv. Åtta bor i låginkomsttagarfamiljer. Elva av hundra ungdomar i högstadieåldern läser illa, sju blir mobbade i skolan varje vecka, åtta har ingen nära vän och elva är missnöjda med sitt liv. (Enkäten Hälsa i skolan, undersökningen om barnoffer)

Psykiska problem utgör en särskild utmaning. Bakom psykiska problem ligger ofta svårigheter med anknytning till människorelationer och deras kontinuitet, ensamhet, att inte bli sedd eller hörd i tillräcklig utsträckning, långvarig mobbning exempelvis på grund av olikhet samt missbruksproblem eller psykiska problem hos föräldrarna, våld i nära relationer och svåra vårdnadstvister. I Finland är självmord fortfarande en av de vanligaste dödsorsakerna bland unga under 18 år i en jämförelse mellan OECD-länderna.

Figur 1: Procentandel av flickor och pojkar som uppger att de har problem med att diskutera saker med föräldrarna (Enkäten Hälsa i skolan/THL).

THL:s projekt för utveckling och forskning inom barnskyddet (LaskeTut), som utredde faktorerna bakom placeringen av barn, har gett färsk information om problemsituationerna i familjerna. De vanligaste faktorerna bakom placeringen av barn visade sig vara en förälders utmattning och kraftlöshet (58 %). Andra faktorer som lyftes fram var olämplig uppfostringsstil med tanke på barnets behov (50 %) samt interna problem med interaktionen och meningsskiljaktigheter inom familjen eller styvfamiljen (50 %). I nästan vartannat (48 %) barns familj förekom enligt socialarbetarnas bedömning att en förälder hade problem med att styra vardagen (46 %). Även psykiska problem (33 %) och alkoholbruk (26 %) hos en förälder uppmärksammades. En tredjedel av barnen kom från familjer som splittrats av skilsmässa och i flera av barnens familjer hade skett någon typ av förändringar under de senaste tolv månaderna. Var fjärde av de små barnens (0–6 år) mammor var pensionerad eller långtidssjuk. Av de barn som man hade placerat eller övervägt att placera hade 70 procent inte fått någon av de tjänster de behövde. Tjänsten erbjöds antingen inte alls eller inte i tillräcklig omfattning.

Splittrad service och utmaningar vid mötet med klienterna försämrar effekten

Problemen med tjänsterna för barn, ungdomar och familjer har kartlagts i tidigare utredningar och utvecklingsprojekt. Enligt dessa är servicen för barn, ungdomar och familjer splittrad, vilket försämrar effekten, ökar användningen av specialtjänster och förhindrar att barn och familjer erbjuds det stöd de behöver i tid. Informationen förmedlas inte mellan yrkespersonalen och myndigheterna på ett smidigt sätt. Brister finns i fråga om att utreda barnens och ungdomarnas åsikter, höra dem och möta dem. De största problemen uppkommer i situationer där barn, ungdomar eller familjer behöver flera olika tjänster. Bakom omhändertagandena ligger inte

enbart barnens, ungdomarnas och familjernas svårigheter, utan även bristerna i servicesystemet (THL/LaskeTut/HuosTa).

Utmaningar förknippade med ledning och samordning av servicen

En funktionsnedsättning varar för sin del ofta hela livet eller är mycket långvarig. När ett barn eller en förälder har en funktionsnedsättning påverkar deras situation hela familjen. Om barn eller föräldrar med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom inte får tillräckligt stöd och hjälp, förverkligas inte rätten till jämlikhet och delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Marginaliseringen kan börja redan när en person är mycket ung, exempelvis om det är omöjligt att gå i skola på grund av otillräckliga stödåtgärder. Föräldrarnas utmattning kan också öka placeringen av barn med funktionsnedsättning i vård utom hemmet. Föräldrar till barn med funktionsnedsättning löper en flera gånger större risk för skilsmässa än föräldrar till barn utan funktionsnedsättning.

De problem som togs upp handlar i ett nötskal om

- 1) problem med servicestrukturen och verksamhetskulturen samt brister i ledningen och samordningen (splittrad service och tillgång, förvaltningsområdenas gränser, organisationernas brist på flexibilitet, olika typer av arbetskultur bland yrkespersonalen, informationsförmedling) och
- 2) brister vid möten mellan barnen, ungdomarna och familjerna samt yrkespersonalen (brister i interaktionen, utmaningar för yrkespersonalens kompetens, hjälp som inte motsvarar familjernas behov, problem med att ansöka om och få hjälp och stöd).

Slutresultatet är att tjänsterna, verksamheten och klienternas behov inte möts. Utan en förändring kan tjänsterna inte svara på viktiga hälso- och välfärdsutmaningar såsom bristande jämlikhet för barn och ungdomar, allt svårare psykiska problem, ett ökat behov av barnskydd och allt fler vårdnadstvister.

3 Förväntade resultat av programmet för utveckling av barn- och familjetjänster 2019–2025

De förväntade resultaten av programmet för utveckling av barn- och familjetjänster fastställs med tanke på såväl servicesystemet med tillhörande kostnader som barnens och ungdomarnas välbefinnande.

Eftersträlvade förändringar i beslutsfattandet och servicesystemet före 2019

- Kommunerna, landskapen och de statliga myndigheterna har fått de verktyg som behövs för beslutsfattande och främjande av verksamhetskulturen som grundar sig på kunskap och barnens rättigheter.
- I landskapet och i kommunerna inom dess område har alla tjänster för barn, ungdomar och familjer samordnats till en barn- och familjeorienterad helhet av tjänster. Reformarbetet har inletts i kommunerna och landskapen.
- Den nationella styrningen, lagstiftningen och övriga ledningen har reformerats för att stödja den barn-, ungdoms- och familjeorienterade förändringen i samarbete mellan de olika ministerierna.
- Tillgången till tjänster i rätt tid har förbättrats, när stödets tyngdpunkt har förskjutits från kurativa tjänster till förebyggande tjänster som är gemensamma för alla samt till stöd och vård som ges i ett tidigt skede. Genom att förskjuta tyngdpunkten har man uppnått kostnadsbesparingar.
- Kompetensen hos och verktygen för den yrkespersonal som arbetar med barn, ungdomar och familjer har förnyats för att stödja reformen.
- På landskaps- och kommunnivå finns fungerande strukturer och avtalspraxis för samarbetet med organisationer och församlingar. Dessa stödformer för barn, ungdomar och familjer utgör en del av helheten av tjänster. Man har på ett kostnadseffektivt sätt kunnat tillfredsställa barnens, ungdomarnas och familjernas välfärdsbehov inom ramen för krympande offentliga anslag.

Följande indikatorer visar en minskning av kostnaderna:

1. Ökningen av kostnaderna för kurativa tjänster för barn, ungdomar och deras familjer har stoppats i försökskommunerna och regionerna i bokslutet för 2019
2. Kostnaderna för kurativa tjänster för barn, ungdomar och deras familjer har minskat med mer än tio procent jämfört med nivån 2014 på riksnivå före 2025

Väntade förändringar i barnens, ungdomarnas och familjernas välfärd före 2025

- Barnens, ungdomarnas och familjernas likvärdighet har ökat, ojämlikheten har minskat och man har lärt sig att beakta olikhet och mångformighet.
- Barnens, ungdomarnas och familjernas egna resurser, livskompetens samt känsla av delaktighet och av att ha fått hjälp och blivit sedda har stärkts.

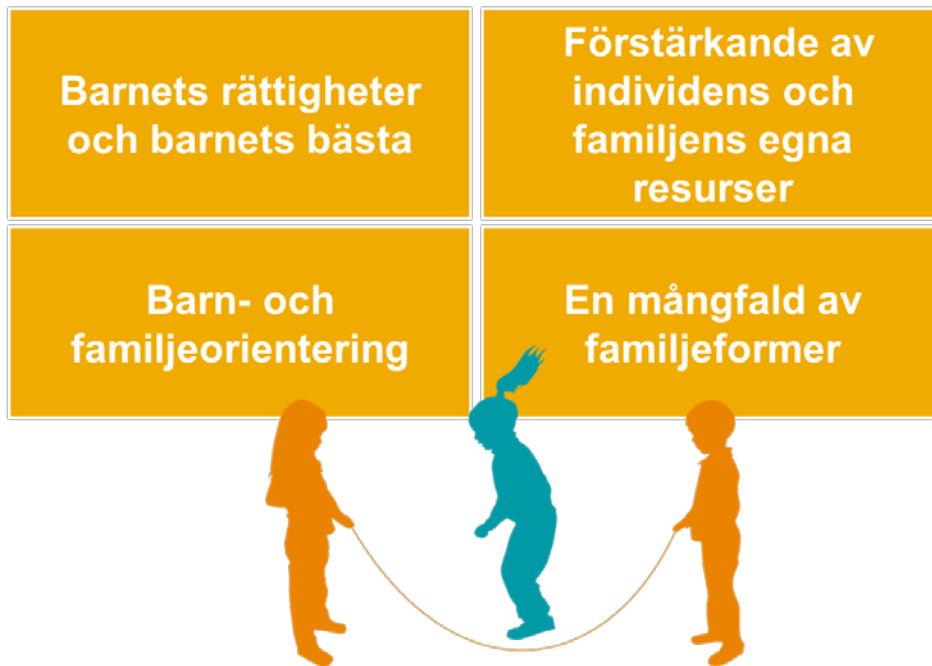
Resultaten mäts med hjälp av följande indikatorer:

1. Interaktionen mellan barn/ungdomar och föräldrarna har förbättrats
2. Ensamheten har minskat bland barn och unga
3. Varje barn har minst en trygg och permanent relation till en vuxen
4. Mobbningen (i småbarnspedagogiken och skolan) har minskat
5. Varje barn/ung person har en hobby
6. Allt färre studerande avbryter sin utbildning (både den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet)
7. Barn och ungdomar har en starkare anknytning till skolan
8. Våldet som barn och unga upplever har minskat
9. Antalet ungdomar som har fått en villkorlig dom och står under övervakning har minskat
10. De skador som föräldrarnas missbruksproblem och psykiska problem orsakar barnen har minskat
11. De skador som föräldrarnas skilsmässor orsakar barnen har minskat
12. Barnens, ungdomarnas och föräldrarnas erfarenhet av delaktighet i tjänsterna (småbarnspedagogiken, skolan, barnskyddet, hälso- och rehabiliteringstjänster m.m.) har förbättrats
13. Användningen av familjevänliga verksamhetsformer på arbetsplatserna har ökat och den belastning som föräldrarna upplever i arbetet har minskat
14. Barnens, ungdomarnas och familjernas erfarenhet av servicesystemets funktion har förbättrats.

Dessa indikatorer och särskilt behovet av information om barnens och ungdomarnas likvärdighet beaktas i utvecklingen av hur man följer upp barnens och ungdomarnas välbefinnande. Mer information produceras särskilt med tanke på välbefinnandet och levnadsförhållandena hos barn under skolåldern och i lågstadieåldern samt barn som tillhör olika minoritetsgrupper (såsom barn med invandrarbakgrund, barn med funktionsnedsättning, barn i vård utom hemmet).

4 Principer som styr programmet för utveckling av barn- och familjetjänster

Principer som styr utvecklingen

På basis av regeringsprogrammet styrs programmet för utveckling av barn- och familjetjänster av följande viktiga principer.

4.1 Barnets rättigheter och barnets bästa

Programmet för utveckling av barn- och familjetjänster baseras på de mänskliga rättigheterna. Programmet är en del av verkställandet av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) i Finland.

Barnkonventionen ger en bred normativ bas för uppföljningen, främjandet och tryggheten av välfärden hos barn och ungdomar (under 18 år). I barnkonventionen ingår rättigheter med anknytning till säkerställandet av barns och ungas välfärd och utveckling. Allmänna principer som ger en bild av konventionen är icke-diskriminering (artikel 2), barnets bästa i främsta rummet (artikel 3), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) och respekt för barnets åsikter, det vill säga barnets rätt att delta och påverka (artikel 12). Den utveckling som avses i konventionen har tolkats i vid bemärkelse som att omfatta barns och ungdomars fysiska, psykiska, mentala, moraliska, psykologiska och sociala utveckling. Enligt konventionen har föräldrarna, vårdnadshavarna och förmyndarna det primära ansvaret för ett barns fostran och utveckling i enlighet med barnets bästa. Konventionen

ålägger det allmänna att erbjuda föräldrarna och andra lagliga vårdnadshavare ändamålsenlig hjälp för att sköta den här uppgiften.

Väsentligt med tanke på hur barnets rättigheter kan tillämpas i praktiken är att beakta olika barn i utvecklingen av tjänsterna och beslutsfattandet och främja deras likvärdighet och jämlikhet (etnisk och kulturell bakgrund, religion, kön, funktionsnedsättning, sjukdom, föräldrarnas situation).

Barnkonventionen är en konvention om mänskliga rättigheter, som binder avtalsparterna. Konventionen ratificerades i Finland 1991. Kommittén för barnets rättigheter, som inrättats med stöd av konventionen, övervakar verkställandet av barnkonventionen. De slutsatser och rekommendationer som kommittén för barnets rättigheter gett med anledning av Finlands senaste periodiska rapport beaktas i genomförandet av reformprogrammet. Kommittén kan också behandla enskilda individers klagomål. Ett fakultativt protokoll om klagomålsförfarande har trätt i kraft i Finland 2016.

Barnens rättigheter fastställs också i andra konventioner om de mänskliga rättigheterna som binder Finland.

De grundläggande rättigheterna tryggas i grundlagen. Enligt grundlagen ska barn bland annat bemötas som jämlika individer och ha rätt till medinflytande i frågor som gäller dem själva. Det allmänna ska stödja familjerna så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt.

4.2 Stärkande av barnens, ungdomarnas och familjernas egna resurser

I programmet främjas ett tillvägagångssätt med professionell hjälp och tjänster, där man identifierar individernas olikheter samt barnens, ungdomarnas och föräldrarnas självständiga aktörskap och samhällenas betydelse. Tyngdpunkten för den professionella hjälpen inriktas på att främja välbefinnandet, fungera i förebyggande syfte samt stärka individer och samhällen.

Tjänsterna utvecklas medvetet för att stärka de faktorer som skyddar barnens och ungdomarnas utveckling och välbefinnande. Till dessa hör bland annat god interaktion mellan barn och föräldrar, en uppfostringskultur som beaktar barnets behov, goda känslö- och interaktionsfärdigheter samt identifiering och stöd av barnens, ungdomarnas och familjernas styrkor.

I ett tillvägagångssätt som stärker resurserna betonas dialogen och interaktionen, närmiljöns och bostadsområdets perspektiv, stärkandet av stöd som är avsett för hela årskullen, god interaktion mellan barn, ungdomar och föräldrar, främjande av harmonin i familjen samt ett stöd som beaktar individuella behov och mångfalden av

familjeformer. Grunden skapas av tydlig information om tjänsterna och helheten av tjänster.

För barn och ungdomar är föräldrarna eller vårdnadshavarna och familjen den viktigaste närmiljön. Föräldraskapet stöds i ett tidigt skede genom att skapa en modell med tillgängligt, rätt inriktat stöd i rätt tid, som barn, ungdomar och föräldrar känner till och som omfattar tjänster från rådgivningsbyrån och småbarnspedagogiken fram till slutet av utbildningen på andra stadiet.

4.3 Barn-, ungdoms- och familjeorientering

I de barnorienterade tjänsterna värdesätter den vuxna barnens och ungdomarnas aktörskap samt deras erfarenhet och kunskap. Den vuxna kan också använda alternativa kommunikationsformer så att barn och ungdomar som kommunicerar på olika sätt blir hörda. Möjligheten att använda sitt eget språk, exempelvis teckenspråk eller något annat språk än finska eller svenska, förbättrar barnets möjlighet att bli hörd. Även barn och ungdomar med olika typer av funktionsnedsättningar blir hörda, vid behov med hjälp av olika anpassade metoder.

Den vuxna känner till de olika skedena i barnens och ungdomarnas utveckling och kan glädjas och stödja barnen och ungdomarna enligt deras utvecklingsnivå. Den vuxna bär sitt ansvar för uppfostran, vård och omsorg, men eftersträvar en lärande interaktion med barnen och ungdomarna.

I tjänsterna mår man om kontinuiteten i kontakterna mellan vuxna, barn och ungdomar samt kontinuerlig interaktionen inom familjen, som stärker barnens och ungdomarnas intresse och stöder anknytningsrelationen. Där det förekommer spänningar i fråga om barnets och föräldrarnas intressen måste lösningar sökas genom att prioritera barnets bästa.

För att stödja barnet måste också föräldrarna få hjälp. Likaså måste barnen och ansvaret för fostran beaktas i tjänsterna för mammor och pappor. Barn och ungdomar skiljs inte från familjen om inte det ligger i barnets intresse.

Man utgår från att barnet får stöd i sin egen uppväxtmiljö. Alla familjemedlemmar beaktas, från föräldrar och syskon till mor- och farföräldrar och andra närstående. Tjänsterna utökas med verksamhetsmodeller som erbjuder stöd och rehabilitering för hela familjen och stärker interaktionen. Familjens betydelse beaktas även inom småbarnspedagogiken, i skolan och i ungdomsarbetet.

Det är viktigt att yrkespersonal i olika branscher som arbetar med barn och ungdomar har en gemensam syn på barns och ungdomars behov för en bra uppväxt. En dialog

behövs mellan yrkespersonalen och föräldrarna. Resultatet av den är en gemensam syn på fostringspartnerskapet.

Barn- och familjeorienteringen kräver välfungerande helheter av tjänster och samordning av tjänsterna över sektorsgränserna.

4.4 En mångfald av familjeformer

Programmet identifierar en mångfald av familjeformer, vilket innebär

- olika typer av familjer: familjer med två föräldrar, familjer med en förälder, styvfamiljer, familjer med gemensam vårdnad, regnbågsfamiljer
- mångkulturella familjer och invandrarfamiljer
- familjer med romer, samer och familjer som använder teckenspråk
- minderåriga som har anlänt till landet ensam, utan vårdnadshavare
- familjer med många barn
- adoptiv- och fosterfamiljer
- familjer med barn och ungdomar med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom

Tjänsterna utvecklas medvetet för att beakta mångfalden av familjer. Samtidigt utvecklas tjänsterna könsmedvetet, det vill säga för att beakta pappornas och mammornas, pojkarnas och flickornas olika behov samt könsmångfalden. Det innebär att man behöver yrkespersonalens kompetens, bättre kunskap och förståelse avseende familjernas behov, ny praxis och skapande av nätverk med den tredje sektorn och organisationerna. Särskilt det ökade antalet invandrare beaktas.

5 Mål och åtgärder för programmet för utveckling av barn- och familjetjänster – hur genomförs reformen?

5.1 Reformhelhet I: En verksamhetskultur som stärker barnets rättigheter

Kommunerna, landskapen och de statliga myndigheterna har fått de verktyg som behövs för beslutsfattande och främjande av verksamhetskulturen som grundar sig på kunskap och barnens rättigheter

- Man gör upp en modell för och börjar utvärdera vilka konsekvenser besluten har för barnen, det vill säga ett verktyg för att utreda barnets bästa som grund för beslutsfattandet. De rättigheter som tryggas i barnkonventionen utgör utgångspunkten för utvärderingen av konsekvenserna.

- Man skapar verktyg för en barnorienterad budgetering, det vill säga för att spåra de ekonomiska satsningarna på barnen och följa upp deras effekt.
- Verktyg utvecklas för uppföljning av hälsan och välbefinnandet hos samt tjänsterna för barn och ungdomar i olika ålder som stöd för beslutsfattandet. Man utreder var det finns läckor i kunskaperna, täpper till dessa och fortsätter arbetet med att utveckla välfärdsindikatorer. Ett rapporteringssystem skapas för kommunerna, landskapen och staten.
- Verksamhetsmodellen för barnvänlig kommun sprids som stöd för den strategiska planeringen och utvecklas för landskapens och statens myndigheters behov.
- I samarbete mellan ministerierna utarbetas en modell för och tas i bruk en modell för nätverksledning av barn- och familjepolitiken och tjänsterna över förvaltningsgränserna. Nätverkets ledning är en del av samarbetet mellan alla förvaltningsområdena. Under den första fasen betonas integrationen av social- och hälsovården/utvecklingsprogrammet Ny kommun 2016–2018 och under den andra fasen statsrådets nivå 2018–2019.
- Programmets teoretiska grund fastställs, man skapar klarhet i gemensamma värden och identifierar en uppfattning om barn som förenar olika yrkeskårer och förvaltningsområden. Man samarbetar med barn-, ungdoms- och familjeforskningen.

Kompetensen hos och verktygen för den yrkespersonal som arbetar med barn, ungdomar och familjer har förnyats för att stödja reformen

- Kompetensen hos den yrkespersonal som arbetar med barn, ungdomar och familjer förnyas för att stödja programmet.
- Yrkespersonalens kompetens i fråga om att möta barn, ungdomar och föräldrar förbättras med hjälp av fortbildning.
- Yrkespersonalen får "verktygslådor" med evidensbaserade metoder för stöd och vård i ett tidigt skede samt handledning i föräldraskap. En aktör på riksplanet utses till ansvarig för att bedöma resultatet av de nya metoderna och sprida dem.

Den nationella styrningen, lagstiftningen och övriga ledningen har reformerats för att stödja den barn-, ungdoms- och familjeorienterade förändringen i samarbete mellan de olika ministerierna

De ministerier som deltar i projektet samarbetar för att slå fast åtgärderna under den senare fasen separat. Under den första fasen inriktar man sig på de ändringar av lagstiftningen och styrningen som social- och hälsovårdsreformen och landskapsreformen kräver.

Familjerättsfallen blir allt mer internationella och invecklade. Ministerierna samarbetar inom ramen för programmet för att utveckla och harmonisera samordningen mellan förvaltningsområdena, styrningen och verksamhetsmodellerna för internationella familjerättsärenden. Utvecklingsarbetet gör det också möjligt att pröva nya samarbetsformer vid behandlingen av internationella familjerättsärenden.

Antalet minderåriga asylsökande ökar betydligt. I programmet fästs särskild uppmärksamhet vid barn och ungdomar som har anlänt till vårt land på egen hand utan vårdnadshavare samt på hur tjänster kan ordnas för de minderåriga asylsökandena och deras familjer. Man beaktar att integrationen sker vid olika tidpunkt.

5.2. Reformhelhet II: Barn- och familjeorienterade tjänster

I landskapet och i kommunerna inom dess område har alla tjänster för barn, ungdomar och familjer samordnats till en barn- och familjeorienterad helhet av tjänster.

Tillgången till tjänster i rätt tid har förbättrats, när stödets tyngdpunkt har förskjutits från kurativa tjänster till förebyggande tjänster som är gemensamma för alla samt till stöd och vård som ges i ett tidigt skede.

På landskaps- och kommunnivå finns fungerande strukturer och avtalspraxis för samarbetet med organisationer och församlingar. Dessa stödformer för barn, ungdomar och familjer utgör en del av helheten av tjänster.

Reformens huvudprinciper

- Beaktande av barnens, ungdomarnas och familjernas situation som helhet: beaktande av barnen och ungdomarna i tjänsterna för vuxna och beaktande av föräldrarna i tjänsterna för barn och unga.
- Utgångspunkten är klientens individuella servicebehov.
- Primärt ska stödet ges i barnens och ungdomarnas uppväxtmiljö, familjen, hemmet, småbarnspedagogiken och skolan. Samordningen av arbete och familj beaktas på föräldrarnas studie- eller arbetsplats.

- Tjänsternas tyngdpunkt förskjuts från kurativa tjänster till förebyggande tjänster som är gemensamma för alla samt till stöd och vård som ges i ett tidigt skede och lösningar som stöder en bra vardag i uppväxtmiljön.
- Rehabiliterande tjänster för barn och ungdomar som behöver särskilt stöd för funktionsförmågan genomförs som en del av vardagen i samarbete mellan många instanser.
- En enda myndighet/yrkesutbildad person har ansvaret för tjänsternas kontinuitet och samordningen av det sektorsövergripande samarbetet för att göra saken tydlig för barnen, ungdomarna och familjerna.
- Barnens, ungdomarnas och familjernas deltagande i planeringen, genomförandet, utvecklingen och utvärderingen av tjänsterna utökas både i allmänhet (till exempel i kommunens klientråd) och i fråga om planeringen av klientens individuella service.
- Barnens, ungdomarnas och familjernas aktörskap och ömsesidiga stöd stärks genom att stödja frivillig verksamhet och förutsättningarna för denna.
- Tjänsterna och arbetspraxis bör göra det möjligt också för personer med funktionsnedsättning att delta och få service.

Saker som ska säkerställas i reformarbetet

- Helheten kommun–landskap–stat och gränssnittens funktion samt metoderna för att uppmuntra till att främja välfärden ur kommunens perspektiv. Särskild uppmärksamhet ges gränssnitten för de framtida social- och hälsovårdstjänsterna och kommunernas tjänster (till exempel småbarnspedagogik, skola, ungdomsarbete, kultur, bibliotek).
- Man drar maximal nytta av digitaliseringen av tjänsterna.
- Ändamålsenlig tillämpning av principen "en klient – en uppgift – en plan".
- Man stärker mångaktörskapen: offentliga sektorn, privata sektorn, tredje sektorn och församlingarna som aktörer.
- Man beaktar att föräldrarna och barn och ungdomar i olika ålder har olika servicebehov samt att könen har olika behov. Tillgängligheten beaktas.
- I mån av möjlighet beaktas åtgärdernas och tjänsternas effekt och kostnadseffektivitet

Förnyade av servicestrukturerna

Social- och hälsovårdsreformen samt fastställandet av den nya kommunens uppgifter kommer att påverka reformprogrammet. I och med reformen överförs ansvaret för social- och hälsovårdens tjänster till landskapen som ska inrättas och den omfattande integrationen av tjänsterna som genomförs samtidigt sammanför social- och hälsovårdstjänsterna med tjänsterna på bas- och specialnivå. Social- och hälsovårdstjänsterna för barn, ungdomar och familjer samt de tjänster som kommunerna och FPA har ansvaret för ska samordnas utifrån klienternas behov. I reformprogrammet gäller samordnandet de olika förvaltningarnas, FPA:s,

organisationernas och församlingarnas tjänster som främjar och stöder barnens, ungdomarnas och familjernas välbefinnande. När tjänsterna samordnas strävar man efter att lära känna varandras arbete och skapa nätverk samt att komma överens om gemensamma verksamhetsprinciper och -metoder. Samordnandet innebär inte att grunderna för läroplanerna granskas eller brottspåföljder fastställs.

När tjänsterna för ungdomar utvecklas beaktar man det arbete som redan har utförts samt de utredningar och uppgifter om områden med brister i servicen som ungdomsgarantin producerade under den förra regeringsperioden. Enligt utredningarna är social- och hälsovårdstjänsterna otillräckliga för ungdomar som behöver mycket stöd. Särskilt viktigt är det att mentalvårdstjänsterna, ungdomsarbetet och barnskyddet som helhet fungerar.

Våren 2016 samlar man i samarbete med olika ministerier och andra aktörer in barns och ungdomars åsikter om hur barnskyddet, skolan och ungdomstjänsterna borde utvecklas. Man samarbetar också med bland annat ungdomsforskningen och organisationerna för att samla in tidigare forskningsdata angående barns och ungdomars erfarenheter av service.

1. Nätverk av lågtröskeltjänster

Familjecentralsmodell

En modell för familjecentralsverksamhet som tillämpas lokalt tas i bruk. Familjecentralsmodellen samordnar landskapets social- och hälsovård, kommunernas tjänster samt organisationernas och församlingarnas barn- och familjeverksamhet.

Familjecentralen är avsedd för alla barnfamiljer som ett sätt att samla spridda tjänster och förflytta tyngdpunkten till tidigt stöd. Modellen samlar ett nätverk av tjänster som i första hand är avsedda att främja hälsa och välfärd samt erbjuda tidigt stöd och tidig vård för barn i skolåldern och familjer som en funktionell, kundorienterad helhet. Tjänsterna representerar sakkunskap inom social- och hälsovården samt det pedagogiska området (bland annat rådgivningsverksamhet, familjearbete, småbarnspedagogik). Organisationernas, församlingarnas och kamratstödet tjänster blir en del av servicehelheten.

I familjecentralsmodellen inkluderas riksomfattande lågtröskeltjänster som stöder föräldraskap och parrelationer bland annat genom att utnyttja digital service (samarbete mellan organisationer, privata företag, offentliga tjänster), samt vissa tjänster med anknytning till skilsmässosituationer. Utöver lågtröskelstödet erbjuder familjecentralsmodellen stöd och vård som tillhandahålls utan dröjsmål utifrån en bedömning av behovet av social- och hälsovårdstjänster. I verksamheten iakttas ett servicestyrt arbetssätt. Föräldraskapet stöds genom att man identifierar föräldrarnas servicebehov och tillhandahåller det stöd och den hjälp som behövs.

Familjecentralsmodellen fungerar som ett nätverk av tjänster för barnfamiljer som kan samlas under samma tak. Familjecentralen erbjuder vissa tjänster (till exempel rådgivning i uppfostrings- och familje frågor) för barn under skolåldern och i

skolåldern samt stöd för föräldraskapet för föräldrarna. Tjänsterna erbjuds i regel i barnens egen lär- och utvecklingsmiljö, såsom inom småbarnspedagogiken och i skolan. Familjecentralen erbjuder också en plats för vuxna att träffas och aktiviteter för barnen. Familjecentralsmodellen erbjuder bland annat invandrare lågröskelstöd och utgör en bra grund för att skapa nätverk. Lokalt kan man också avtala om att familjecentralerna erbjuder tjänster särskilt för ungdomar som inte omfattas av servicen.

Med hjälp av utbildning förbättras kunskaperna om identifiering av stödbehovet hos barn och familjer bland personalen inom olika förvaltningsområden. Verksamhetsmodeller skapas för att erbjuda stöd genom multiprofessionellt samarbete.

En modell görs upp för styrningen och utvecklingen av familjecentralsmodellen samt för hur den nationella samordningen struktureras i samarbete med olika aktörer. Det är väsentligt att familjerna deltar i planeringen, genomförandet och utvärderingen av tjänsterna.

Småbarnspedagogiken som stöd för barnens välbefinnande

Småbarnspedagogiken byggs upp i kommunerna som stöd för barnens välbefinnande och i samband med social- och hälsovårdsreformen sörjer man för struktureringen av samarbetet mellan landskapets social- och hälsovårdstjänster och kommunernas småbarnspedagogik. Stöd tillhandahålls i barnets småbarnspedagogiska miljö. Man utvecklar tillhandahållandet och ordnandet av stöd för barn inom småbarnspedagogiken och tillhandahållandet av elevvård inom förskoleundervisningen.

Skolan som stöd för barnens välbefinnande

Man samarbetar med UKM:s spetsprojekt (bland annat tillgången till barnkultur, en timme motion under skoldagen, flexibel grundläggande utbildning för att motverka skolavbrott) för att stödja barnens och ungdomarnas välbefinnande.

I reformprogrammet betonas att elevhälsan bör tillhandahållas i barnens och ungdomarnas utvecklingsmiljöer som en basservice med låg tröskel. Den omfattar elever inom förskoleundervisningen och i grundskolan samt studerande vid gymnasier och inom yrkesutbildningen, och i servicen ingår elevhälsa enligt läroanstaltens läroplan samt skol- och studerandehälsovård, kuratorstjänster och psykologtjänster. Nya verksamhetsmetoder etableras för den individuellt inriktade och den generellt inriktade elevhälsan. Man stöder individuella tjänster med specialtjänster som erbjuds läroinrättningarna via familjecentralen (till exempel mentalvårdstjänster, rehabilitering, rådgivning i uppfostrings- och familjefrågor). Skolans välfärdsverksamhet samordnas med familjecentralernas verksamhet. Samarbetet med kommunernas ungdomsverksamhet intensifieras.

Projektet KiVa Skola verkställs, användningen av kamratmedling utvidgas och verksamheten med stöd- och fadderelever eller tutorer blir mer omfattande. Man utreder möjligheten att genomföra motsvarande handlingsprogram också inom

småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. En verksamhetsmodell som främjar barnets bästa och stärker allas rättsskydd utreds för ingripande i mobbning. Även internationella jämförelser utnyttjas. Man utreder också möjligheterna att utvidga skyldigheten att ingripa i mobbning med lagstiftningsmedel samt förbättrar yrkespersonalens förmåga att förebygga, identifiera och ingripa i mobbning. Eftervården för barn som har blivit utsatta för mobbning utvecklas i samarbete med elevhälsan och vid behov med social- och hälsovårdstjänster utanför skolan som en del av verksamhetsmodellen för att förebygga och ingripa i mobbning.

Man drar nytta av åtgärdsprogrammet Opintokamu (Kaikki Mukaan), som är avsett att främja det psykosociala välbefinnandet och livskompetensen i utbildningen på andra stadiet samt minska mobbningen.

2. Reform av barnskyddet och andra tjänster på specialnivå utifrån klienternas behov

Barnskydd

Inom barnskyddet stöds barnens delaktighet och det barncentrerade arbetet samt skapas förutsättningar att erbjuda barn och familjer heltäckande och individuell hjälp och stöd så att behovet av omhändertaganden minskar. Specialkompetensen inom barnskyddet förbättras och praxis med anknytning till olika arbetsmoment och exceptionella situationer inom barnskyddet harmoniseras. Dessutom skapas permanent verksamhetspraxis som integreras i tjänsterna i syfte att producera uppföljnings- och utvärderingsdata för barnskyddstjänsterna.

Samarbetet och systematiken mellan barnskyddet och anordnarna av småbarnpedagogik och undervisning utvecklas särskilt i situationer där ett barn med stöd av barnskyddslagen har placerats någon annanstans än inom den kommun som skött placeringen (barnets hemkommun).

I arbetet med att utveckla barnskyddet skapas nya service- och verksamhetsmodeller för det barn- och familjeinriktade barnskyddsarbetet samt hänvisningen till och tillsynen över vården utom hemmet. Service- och verksamhetsmodeller testas som pilotprojekt i landskapen. Utvecklingsarbetet grundar sig på den nationella utvecklings- och samordningsstruktur som ska inrättas för barnskyddet.

Behovet av barnskydd förebyggs med hjälp av lågtröskeltjänster. Den integrerade servicemodellen för särskilt svårskötta barn och ungdomar, till vilken barnskyddet också hör, utvecklas tillsammans med övriga krävande tjänster i form av kunskaps- och stödcenterverksamhet.

Andra tjänster på specialnivå

I social- och hälsovårdsreformen integreras social- och hälsovårdens tjänster på bas- och specialnivå med hälsovårdens och socialvårdens tjänster så att tjänsternas

kundorientering betonas. I programmet för utveckling av barn- och familjetjänster utvecklas också den somatiska och psykiatriska specialiserade sjukvården för barn, ungdomar och familjer, och tjänster som kräver socialvård utvecklas till mer kundorienterade tjänster i och med social- och hälsovårdsreformen. Särskilt betonas stärkandet av basnivån och förskjutningen av tjänsternas tyngdpunkt till förebyggande tjänster och tjänster som ger tidigt stöd och tidig vård. Detta uppnås bland annat genom att erbjuda tjänster på specialnivå i samband med basservicen samt utvidga konsultationstjänsterna och de digitala konsultations- och samarbetsformerna.

I reformprogrammet beaktas spetsprojektet Hemvård för äldre utvecklas och närståendevården för alla ålderskategorier förbättras och man utvecklar servicen för barn med funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom och deras familjer med betoning på att tyngdpunkten flyttas till förebyggande tjänster och tjänster som ger tidigt stöd och tidig vård. Barn med funktionsnedsättning och övriga familjemedlemmar får bättre stöd i syfte att undvika omhändertaganden och placering i vård utom hemmet av barn med funktionsnedsättning och förebygga att föräldrarna skiljer sig.

3. Krävande tjänster (kunskaps- och stödcenter)

Endast en liten del av barnen, ungdomarna och familjerna behöver service som kräver den största specialkompetensen, men dessa tjänster står för en stor del av de totala kostnaderna för produktionen av tjänster. Det finns stora regionala skillnader i tillgången till de mest krävande tjänsterna och servicen är splittrad över många olika sektorer. En del av de barn, ungdomar och familjer som behöver de här tjänsterna blir idag helt utan den hjälp eller vård de behöver.

I reformprogrammet säkerställs kvaliteten på servicen som kräver den allra största specialkompetensen och tillgången till servicen regionalt genom att koncentrera och samla de mest krävande tjänsterna i de regionala kunskaps- och stödcenter som ska inrättas enligt programmet. I kunskaps- och stödcentren samordnas och anpassas krävande hälsovårds-, mentalvårds- och missbrukartjänster, barnskyddets krävande specialtjänster, tjänster för särskilda grupper som kräver specialkompetens och exempelvis rättspsykiatrisk expertis för barn, ungdomar och familjer. I centren finns också tjänster för barn och unga som omfattas av brottspåföljder eller som hotas av brott eller utslagning samt deras familjer. Tjänster för barn, ungdomar och familjer med anknytning våldsamma situationer som kräver specialkompetens kommer också att finnas i centren som ska inrättas. Med tanke på småbarnspedagogiken och skolan ingår tjänster för barn och unga som behöver krävande särskilt stöd redan i servicen. Samarbetsparter är exempelvis undervisning vid sjukhus och inrättningar samt skolhem. Reformprogrammet genomförs i samarbete med undervisnings- och kulturministeriets utvecklingsgrupp för krävande särskilt stöd.

Kunskaps- och stödcentren fungerar som center för krävande arbete med klienter som behöver särskilt stöd. I klientarbetet utvecklas särskilt konsultationsverksamheten och närtjänster som produceras digitalt. Kunskaps- och stödcentren producerar också konsultationstjänster och utbildning för aktörerna

inom basservicen i regionen samt sörjer för forskningen och utvecklingen i samarbete med universiteten. Kunskaps- och stödcentrens tjänster är alltså riktade både individuellt till barns, ungdomars och familjers behov samt till arbetsplatser, kommuner eller andra regionala behov. Kunskaps- och stödcentrens serviceutbud tryggar tillgången till specialtjänster och deras kvalitet på regional nivå.

Utvecklingen av kunskaps- och stödcentren står i nära samband med inrättandet av social- och hälsovårdsområdena och den riksomfattande arbetsfördelningen. Samtidigt beaktas också den befintliga och etablerade kunskapscenterverksamheten som stöder undervisningen och utbildningen, såsom Valteri-skolornas konsultativa modell och Ohjaamo-verksamheten för ungdomar. I samarbetet mellan social- och hälsovården och undervisningsväsendet säkerställs de kundorienterade helheterna utan nya administrativa strukturer. Kunskaps- och stödcentren kompletterar både de särskilt krävande tjänster som kommunerna tillhandahåller och de regionala tjänsterna.

Särskilda åtgärder som stöder lågtröskeltjänsterna

Stödet för föräldraskapet stärks

- I samarbete med organisationerna sammanställs de bästa elektroniska verktygen som stöder styrningen av vardagen, föräldraskapet och servicestyrningen. Familjer får hjälp med att hitta kamratstöd och använda sina egna resurser.
- Barnen får större synlighet i tjänsterna för föräldrar genom att man utvidgar användningen av metoden Föra barnen på tal i vuxentjänsterna så att pappornas och mammornas föräldraskap beaktas i de olika tjänsterna (till exempel hälsovårds-, sysselsättnings- och missbrukartjänster).
- Man främjar och sprider bästa praxis i hemservicen, familjearbetet och stödet för föräldraskapet inom ramen för familjecentralsmodellen.
- Förebyggandet av våld inom familjen och sexuella trakasserier uppmärksammas i tjänsterna och på så sätt stöds barnets rätt att leva utan våld.

Tjänsterna i anslutning till skilsmässosituationer stöder försonlighet

- Målet är förebyggande och tidigt stöd för att minska på gräl och vårdnadstvister. Försonlighet och kontinuitet i föräldraskapet stöds. Nuläget i fråga om tjänster i anslutning till skilsmässosituationer kartläggs och en ny servicehelhet (landskapens) utvecklas i samarbete mellan forskningen, myndigheterna, organisationerna och församlingarna. Med denna vill man nå alla föräldrar som överväger skilsmässa. Arbetet med reformen av lagen beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt

som bereds vid justitieministeriet samordnas med utvecklingen av skilsmässotjänsterna i spetsprojektet.

Modellen för en familjevänlig arbetsplats genomförs i praktiken

- Familjevänliga verksamhetsätt på arbetsplatserna underlättar samordningen av arbete och annat liv, vilket inverkar positivt på föräldrarnas resurser och krafter och därigenom på barnen och ungdomarna. På arbetsplatserna kan dessa verksamhetsätt, såsom flexitid, integreras i den befintliga planeringen och den praktiska verksamheten (till exempel personalstrategin, planerna för jämställdhet, likabehandling och arbetshälsa, planeringen av arbetstiden samt arbetsplats-specifika anvisningar och praxis för exempelvis vikarier, flexibilitet och användning av lediga dagar). Arbetsgivarna ser nyttan med familjevänliga verksamhetsätt bland annat i en förbättring av personalens arbetshälsa, arbetsmotivation och effektivitet. Målet är att sprida information om familjevänlig praxis till arbetsplatserna och andra aktörer i arbetslivet. Befintliga metoder, verktyg för utveckling och verksamhetsmodeller på arbetsplatserna stöds också aktivt i samarbete med andra aktörer (till exempel organisationer, arbetsmarknadsparter, myndigheter) som en del av reformprogrammet.

6 Hur programmet framskrider

Reformprogrammet verkställs i början av regeringsperioden i nära samband med social- och hälsovårdsreformen och Framtidens kommun samt med utvecklingen av digitala och kundorienterade tjänster. Det är viktigt att säkerställa att gränssnitten fungerar mellan fostran, undervisning och kultur (kommunens uppgifter) och social- och hälsovårdstjänsterna (landskapens uppgifter), samt att helheten är barn- och familjeorienterad.

Huvuddelen av den finansiering som har anvisats programmet används till att stödja det kommun- och regionspecifika arbetet och försöken under perioden 2017–2018. Samarbetet mellan kommunerna och de framtida landskapen är intensivt.

Delar av programmet kan också genomföras i samarbete med organisationer. Organisationernas finansiering för barn-, ungdoms- och familjearbete används till att stödja reformprogrammet. Man samarbetar med bland annat RAY och SITRA.

I samband med mellanrapporten för regeringsperioden utarbetas riktlinjer för fortsatta åtgärder särskilt för ledningen på statsrådsnivå samt med tanke på utvecklingen av barn- och familjepolitiken som helhet.

Med tanke på reformprogrammets effekt är det viktigt att säkerställa att programmet fortsätter också efter innevarande regeringsperiod.

Tidsplan för genomförandet av reformprogrammet:

1. Statsrådsbeslut om riktlinjerna för utvecklingsprogrammet i sin handlingsplan våren 2016
2. Projektplanen publiceras våren 2016
3. Utvärderingar av situationen i landskapen och regionrunda våren 2016
4. Ansökan om startunderstöd/försök i landskapen sommaren/hösten 2016
5. Utvecklingsprogram för landskapen 2017–2018 (innefattar utvärderings- och uppföljningsundersökning)
6. Slutsatser och statsrådets principbeslut om en fortsättning våren 2019. Detta bereds i parlamentariskt samarbete för att säkerställa att reformen fortsätter också efter regeringsperioden.

Verksamhetskulturen och servicereformen stöds av kommunerna, landskapen och de statliga myndigheterna i praktiken, medan ledningen, det sektorsövergripande samarbetet och beslutsfattarnas utbildning handhas av "förändringsagenter", det vill säga ett nätverk av utbildare som rekryteras och förbereds separat.

En separat plan görs upp för användningen av de anslag som har reserverats för programmet. Man utarbetar också en kommunikationsplan, en plan för barnens och ungdomarnas delaktighet samt en riskbedömning.

Programmet bereds och genomförs så öppet och interaktivt som möjligt. Kommunikationen och dialogen med intressentgrupperna, aktörerna inom sektorn samt barnen, ungdomarna och deras föräldrar är central i planeringen och verkställandet.

En uppföljnings- och utvärderingsplan görs upp för programmet, där man också fastställer behovet av forskning och utredningar. Man samarbetar med universiteten och forskningsanstalterna. En internationell jämförelsestudie av hur hälso- och välfärdstjänster för barn och unga produceras i olika länder ("Miten eri maissa lasten ja nuorten terveyttä ja hyvinvointia edistäväät palvelut tuotetaan eri hallintokuntien kuten sosiaali-, terveys- ja koulutoimen yhteistyöllä?") ingår i statsrådets utrednings- och forskningsplan och inleds våren 2016. <http://vnk.fi/valtioneuvoston-selvitys-ja-tutkimussuunnitelma>

7 Organisationen av reformprogrammet

Spetsprojektet Program för utveckling av barn- och familjetjänster hör till familje- och omsorgsminister Juha Rehulas ansvarsområde. Ministerarbetsgruppen för hälsa och välfärd (HYTE) följer upp hur programmet genomförs. Stygruppens ordförande har i

uppgift att stödja projektstyrningen och se till att projektet följer regeringsprogrammet. En projektchef utnämns vid SHM för att ansvara för genomförandet i praktiken.

Spetsprojektet bereds och verkställs tväradministrativt. På statsrådsnivå sköts beredningen i samarbete mellan ministerierna. En arbetsgrupp som består av ministeriernas kontaktpersoner sammanträder regelbundet för att starta projektets beredning, verkställande, uppföljning och utvärdering. En tjänstemannagrupp vid SHM hjälper till med beredningen.

En styrgrupp har utnämnts för spetsprojektet, med representanter från organisationer inom branschen och andra samarbetsparter. Spetsprojektets projektgrupp ansvarar för beredningen.

Styrgruppen inledde sitt arbete den 19 november 2015. Styrgruppen har i uppgift att

- 1) Framföra sin åsikt om planen för verkställande av spetsprojektet och dess genomförande.
- 2) Ta ställning till särskilda innehållsmässiga frågor som är nödvändiga med tanke på genomförandet samt till tidsplanerna.
- 3) Främja genomförandet av reformprogrammet och spridningen av resultaten.
- 4) Följa upp och utvärdera hur genomförandet av programmet framskrider och hur målen uppnås.
- 5) Ge ett förslag till fortsatta åtgärder.

Projektgruppen har i uppgift att

- 1) Sammanställa och utarbeta förslag till åtgärder som krävs för verkställandet av reformprogrammet.
- 2) Ansvara för beredningen och verkställandet av projektet.
- 3) Sammanställa det material som samlas inom projektet.
- 4) Ansvarar för beredningen av projektrapporterna.

Styr- och projektgruppens sammansättning finns på sidan

<http://stm.fi/sv/spetsprojekt/ett-program-for-utveckling-av-barn-och-familjetjanster/aktuellt>

Nationella samarbetsparter är bland annat Finlands Kommunförbund, Institutet för hälsa och välfärd, FPA, Utbildningsstyrelsen, barnombudsmannens byrå, regionförvaltningsverken och Valvira, SITRA, RAY, universiteten och yrkeshögskolorna, kunskapscentren inom det sociala området och utvecklingsenheterna för primärvården samt organisationerna inom branschen, församlingarna och Kyrkostyrelsen. På regional nivå deltar bland annat kommunerna, samkommunerna och de framtida social- och hälsovårdsområdena i beredningen.

I beredningen har man utnyttjat flera befintliga arbetsgrupper och nätverk.

En vetenskaplig rådgivargrupp utses för spetsprojektet. Gruppens har i uppgift att trygga kontakterna med forskningen inom branschen, bereda reformprogrammets teoretiska grund och uppfattningen om barn samt även i övrigt bidra med evidensbaserade råd för projektet.

Beslut om eventuella andra arrangemang för spetsprojektet fattas separat.